

**ЕКОЛОГІЧНІ ТА ҐРУНТОЗАХИСНІ ПРОБЛЕМИ
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ**

С. М. РОГАЧ,

доктор економічних наук, професор
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*
e-mail: rogach_sm@ukr.net

***Анотація.** Обґрунтовано актуальність та вагомість вирішення проблеми збереження, відновлення родючості та охорони земельних угідь у процесі подальших трансформацій земельних відносин. Відповідно, метою дослідження визначено аналіз стану сучасного землекористування України, на основі якого – виявлення та розкриття сутності екологічних і ґрунтозахисних проблем, обґрунтування шляхів їх вирішення.*

Проаналізовано стан землекористування в Україні та встановлено, що він характеризується високою сільськогосподарською освоєністю, розораністю земель, інтенсивністю, екологічною необґрунтованістю та практичною відсутністю фінансування природоохоронних робіт. Виявлено та проаналізовано екологічні й економічні наслідки реформування земельних відносин в аграрному секторі.

Запропоновано систему пріоритетних напрямів і механізмів проведення цілеспрямованої державної політики у сфері регулювання земельних відносин та землекористування, в основу якої покладено вимоги екологічної збалансованості й потреб соціально-економічного розвитку країни. Обґрунтовано висновок, що у перспективі необхідна розробка гнучкої, науково обґрунтованої системи землекористування для кожної природно-кліматичної зони, сільськогосподарського підприємства і фермерського господарства, яка відповідає б інтересам усіх категорій землевласників і забезпечувала б високу продуктивність ріллі, збереження й відтворення родючості ґрунту.

***Ключові слова:** землекористування, реформування земельних відносин, сільськогосподарське виробництво, екологічний стан земель, деградаційні процеси у ґрунтах, ґрунтозахисні заходи, охорона земель, державна політика*

***Актуальність.** Подальші трансформації земельних відносин, що відбуваються у процесі аграрної реформи, повинні бути спрямовані не лише на формування ринку земель, а й на більш раціональне використання земельних ресурсів, збереження родючості ґрунтів, забезпечення належної охорони земель та екологізацію сільськогосподарського виробництва в цілому. Вагомість окреслених напрямів зумовлена тим, що*

від стану розвитку земельних відносин значною мірою залежать такі питання, як ефективність сільськогосподарського виробництва, рівень сільської зайнятості, соціальна й демографічна ситуація на селі, рівень продовольчої, і частково енергетичної, безпеки країни та здатності реагувати на зовнішні виклики. Тому розв'язання проблеми збереження та відновлення родючості сільськогосподарських угідь у процесі господарської діяльності стає одним із найважливіших та актуальних завдань на шляху забезпечення сталого розвитку та продовольчої безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Обґрунтуванню ролі й місця земельних ресурсів у системі соціально-економічного розвитку країни присвячена значна кількість наукових праць провідних вітчизняних учених, таких як Д. Бабміндра, І. Бистряков, В. Голян, Д. Добряк, С. Дорогунцов, Ш. Ібатуллин, І. Ковальчук, Д. Крисанов, А. Мартин, В. Медведєв, Л. Новаковський, П. Саблук, А. Сохнич, М. Ступень, М. Федоров, М. Хвесик, О. Ходаківська А. Чупіс та інші. Одні з них розглядають землю як фактор соціально-економічного розвитку та як ресурс, що служить динамізації розширеного відтворення національного багатства, інші – як основу ресурсного потенціалу аграрної сфери, яка відіграє вирішальну роль у розвитку сільськогосподарського виробництва та забезпечення населення життєво необхідними благами.

Разом з тим, дослідження більшості науковців, присвячені проблемам використання та охорони земель, спираються на централізовану модель управління земельними відносинами. У сучасних умовах, коли землекористування здебільшого оперує приватними землями і ґрунтується на приватній підприємницькій ініціативі, законодавство країни у сфері охорони земель характеризується відсутністю чітких норм щодо забезпечення їхньої охорони та відтворення. За таких обставин, проблеми екологічнобезпечного використання земельних ресурсів потребують подальшого дослідження.

Мета дослідження – на основі аналізу стану сучасного землекористування України розкриття сутності екологічних й ґрунтозахисних проблем та обґрунтування шляхів їх вирішення.

Результати дослідження та їх обговорення. Ринкові перетворення, що відбуваються в країні, спричинили значні зміни у структурі власності земельного фонду. Так, станом на 2015 р., у приватній власності перебувало 31034,9 тис. га (74,7%) сільськогосподарських угідь, державній – 10462,4 тис. га (25,2%), у колективній – 17,3 тис. га (0,05%) та в комунальній – 16,8 тис. га (0,05%) [1]. Останніми роками динаміка структури власності значно сповільнилася, що свідчить про фактичне завершення трансформації відносин власності на землю.

Станом на 01.01.2015 р. у приватній власності знаходилося близько 75 % сільськогосподарських угідь (табл. 1).

Через відсутність повноцінного ринку сільськогосподарських земель земельні відносини набули орендного характеру. При цьому переважала короткострокова оренда, зокрема частка укладених договорів терміном до 5 років становила 36,5% від їх загальної кількості, тоді як частка договорів

тривалістю понад 10 років – лише 15,5%. Короткотривалість орендних відносин є головною причиною відсутності у більшості орендарів дбайливого ставлення до землі. Фактично землекористувачі не зацікавлені в довготривалому збереженні продуктивних властивостей земель, які не є їх власністю і з якими вони не пов'язують довгострокових господарських інтересів.

1. Структура земельного фонду України за формами власності (станом на 01.01.2015 р.), тис. га*

Форма власності	Земельний фонд		Сільськогосподарські угіддя			
			Усього		У т. ч. рілля	
	тис. га	% до підсумку	тис. га	% до підсумку	тис. га	% до підсумку
Приватна	31400,5	52,03	30983,7	74,61	27350,1	84,09
Державна	28886,0	47,86	10519,6	25,33	5161,6	15,87
Колективна	55,8	0,09	17,8	0,04	9,5	0,03
Комунальна	12,6	0,02	4,7	0,01	4,3	0,01
Усього	60 354,9	100,0	41525,8	100,0	32525,5	100,0

* Джерело: аналітичні дані Держгеокадастру України.

Аналіз тенденцій і змін структури земельного фонду України свідчить, що за період з 2005 до 2015 р., площа сільськогосподарських земель зменшилася на 198,1 тис. га, зменшилися також площі перелогів на 168,1 тис. га, сіножатей – на 20,4, пасовищ – на 74,5, багаторічних насаджень – на 7 га. Проте простежується чітка тенденція до підвищення розораності сільськогосподарських земель (на 73,6 тис. га збільшилася площа рілля). Також на 75,1 тис. га збільшилися площі земель під забудову, відкритих заболочених земель – на 15,6 тис. га. Разом з тим, спостерігається позитивна тенденція до збільшення площі земель лісогосподарського призначення [2].

Однак, сучасне використання земель не можна вважати еколого-безпечним. Так, територія України характеризується надзвичайно високим показником сільськогосподарської освоєності (71,7 %), що значно перевищує екологічно обґрунтовані межі. Навіть із урахуванням тенденції до зниження за останні роки, цей показник значно перевищує аналогічний показник більшості країн світу (рис.1). Зокрема, у Польщі під аграрне виробництво задіяні площі вдвічі менші – 14 млн га (45% від площі с.-г. земель), аналогічно у Німеччині – 12 млн га (32,7%). При цьому за якісним складом ґрунтів та продуктивністю угідь Україна вважається однією з найбагатших держав світу (площі чорноземних ґрунтів становлять 28 млн га).

Також, до негативних тенденцій землекористування в Україні слід віднести зростання дефіциту гумусу та основних елементів живлення в ґрунтах. Даний екологічний аспект сільськогосподарського землекористування зумовлюється, насамперед, недосконалістю структури посівних площ, яка зазнала значних змін у напрямі збільшення частки культур, що користуються підвищеним попитом на ринку. Сучасний агробізнес динамічно адаптується до потреб національного й світових аграрних ринків та

відмовляється від неприбуткових культур і тваринницьких галузей. Так, за період з 1990 до 2015 р. частка таких культур, як кукурудза, соняшник, ріпак, мали чітку тенденцію до зростання (рис. 2).

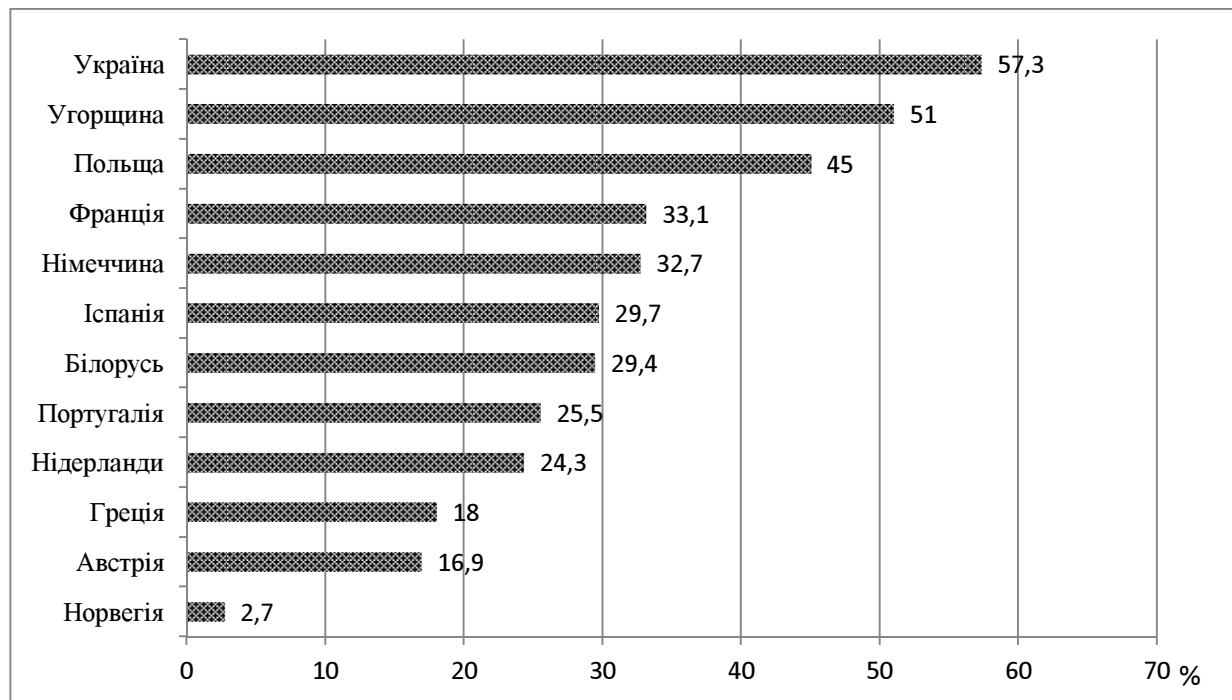

Рис. 1. Характеристика рівня розораності земель країн Західної Європи, Білорусі та України, %*

* Джерело: аналітичні дані Держгеокадастру України.

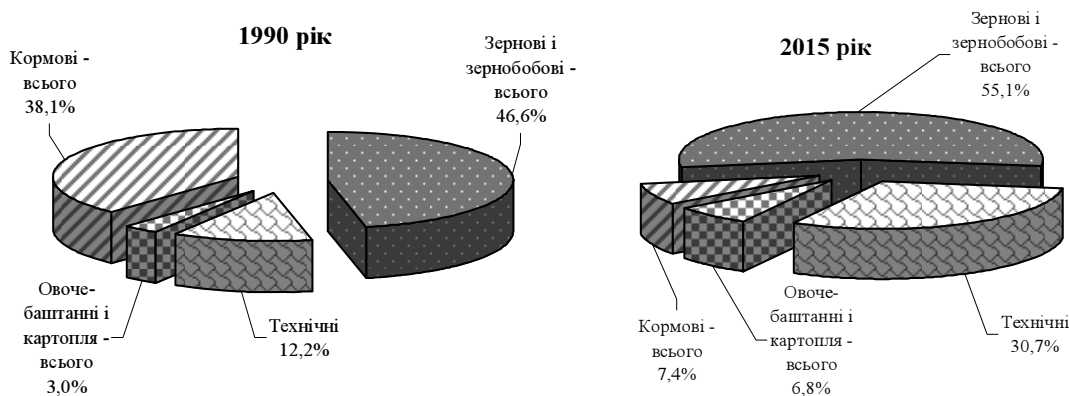

Рис. 2. Структура посівних площ на сільськогосподарських підприємствах України*

* Джерело: опрацьовано за [3].

В аграрному секторі України у 2015 р. концентрація посівів кукурудзи у 29 господарствах становила майже 100%, понад 85% – у 51 господарстві. Слід зазначити, що це господарства з орендованою площею землекористування понад 2 тис. га. У невеликих за площею господарствах від 100–350 га питома вага даної культури знаходиться на оптимальному рівні 4–14%.

Подібна тенденція характерна й при вирощуванні соняшника. Підприємства з площею землекористування понад 1 тис. га мають у структурі посівів від 70–100% цієї культури, а всього в Україні на підприємствах, які вирощують соняшник, знаходиться 23,1 % ріллі (7,5 млн га за оптимальної площі 1,8–2 млн га). Формування врожаю названих культур відбувається за рахунок виносу з ґрунту значної кількості поживних речовин. Так, при середній врожайності 15–20 ц /га соняшник і рапс виносять від 200 до 260 кг поживних речовин із гектара.

Основними заходами щодо поповнення даних поживних речовин є застосування добрив. Однак, останніми роками спостерігається тенденція щодо зниження обсягів внесення мінеральних добрив майже в 5 разів. Якщо в 1990 р. їх було внесено 4,2 млн т діючої речовини, у тому числі азотних – 1,8, фосфорних – 1,3, калійних – 1,2 млн т, що у перерахунку на 1 га посівної площі становило 141 кг діючої речовини, то в 2015 р., відповідно, 1,5 млн т діючої речовини, або 79 кг діючої речовини на 1 га. Обсяги внесення органічних добрив знизилися з 8,6 т на 1 га в 1990 р. до 0,5 т на 1 га в 2015 р. [2].

Результати аналізу стану їх використання свідчать, що забезпеченість землеробства мінеральними добривами становить 48% до потреби, відповідно, органічними добривами – 5% від потреби. Така кількість внесених добрив не може забезпечити бездефіцитного балансу гумусу та поживних речовин у ґрунтах України. У результаті, не дотримується основний закон землеробства і винесення поживних речовин не компенсується поверненням їх у ґрунт. Як наслідок, останніми роками спостерігається від'ємний баланс гумусу та поживних речовин у ґрунті. Негативним є той факт, що зі зниженням обсягів внесення органічних та мінеральних добрив, відбувається порушення їх співвідношення й перевищення норм азотистих сполук. Наслідком цих технологічних відхилень є зниження родючості ґрунтів у результаті зниження врожайності та не тільки зменшення обсягів валового виробництва, а й погіршення якісних характеристик виробленої продукції.

За розрахунками фахівців, для реалізації завдань із нарощування виробництва продукції рослинництва, у середньому по Україні необхідно збільшити річну норму внесення мінеральних добрив до 150 кг/га, органічних – 10,4 т/га, площі використання засобів захисту рослин розширити до 20 млн га [3].

На фоні низьких обсягів внесення мінеральних і практично повної відсутності внесення органічних добрив, спостерігається зниження вмісту у ґрунтах гумусу (0,5–0,6 т/га щорічно), що посилює мінералізацію ґрунтів, призводить до зниження родючості земель. За останні 20 років вміст гумусу зменшився на 0,22% (ці втрати в розрізі держави оцінюються в 453,4 млрд грн) (рис. 3). За даними останнього агрохімічного обстеження, в Україні практично зникли ґрунти з високим вмістом гумусу. Так, якщо в 1990 р. вони становили 36,9%, то нині лише 3% [4]. Для вирішення даної проблеми важливим завданням є внесення оптимальних доз органічних добрив, які зможуть забезпечити його бездефіцитний баланс.

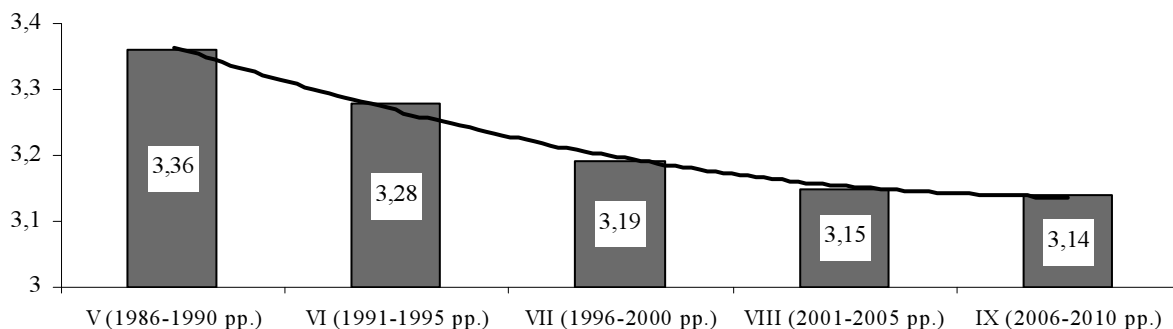

Рис. 3. Вміст гумусу у ґрунтах України за даними агрохімічних обстежень*

*Джерело: аналітичні дані Держгеокадастру України.

Складною залишається ситуація з поширеністю деградаційних процесів у землекористуванні України. За даними Держгеокадастру України, станом на 01.01. 2015 р., налічується 13,3 млн га сільськогосподарських угідь, що піддаються дії вітрової ерозії (22,0% від загальної площі цих угідь), у тому числі 12,6 млн га орних земель. Водна ерозія розповсюджена на площі 19,4 млн га (32,1% с.-г. земель). У складі еродованих земель налічується 4,5 млн га із середньо- та сильнозмитими ґрунтами, у тому числі 68 тис. га повністю втратили гумусовий горизонт. Площа еродованих земель щорічно зростає на 80–100 тис. га. Найбільш еродованими є земельні угіддя Донецької (1355,9 тис. га), Одеської (1241,1 тис. га), Луганської (1215,3 тис. га), Харківської (1121,4 тис. га), Кіровоградської (1029,1 тис. га) та Дніпропетровської (1000,8 тис. га) областей. Еколого-економічні збитки від ерозії ґрунтів становлять приблизно 9,1 млрд грн [1].

Достатньо інтенсивно розвиваються процеси лінійного розмиву та яроутворення. Площа ярів становить 140,3 тис. га, а їх кількість перевищує 500 тисяч. Вітрової ерозії систематично зазнає понад 6 млн га земель, а в роки з пиловими бурями – до 20 млн га.

На якісному стані земельних ресурсів відбиваються також і інші негативні чинники (засоленість, солонцюватість, перезволоженість, надмірна аридність, практично опустелення, тощо). Зокрема, 10,7 млн га (17,7 % с-г угідь) становлять кислі ґрунти, 2,2 млн га (3,5%) – солонцюваті. Окрім того, 1,9 млн га сільськогосподарських угідь займають перезволожені, 1,8 – заболочені і 0,6 млн га – кам'яністі ґрунти. Ґрунти з підвищеною кислотністю становлять 9,6 млн га сільськогосподарських угідь, з яких на середньо- і сильнокислі припадає 4,4 млн га [4].

Також слід зазначити, що досить небезпечним явищем є забруднення ґрунтів і ґрунтових вод пестицидами, радіонуклідами та важкими металами. На сьогодні, 4,6 млн га сільськогосподарських угідь (12% від загальної площі) мають високий рівень радіоактивного забруднення, близько 20% території України забруднено важкими металами, близько 8 млн га земель – стійкими хлороорганічними препаратами (пестицидами).

Екстенсивне господарювання завдає значних збитків продуктивному потенціалу земельного фонду й значно знижує стійкість земель до

деградаційних процесів. Деградація ґрунтів останнім часом є однією з найважливіших виробничо-екологічних проблем, без розв'язання якої неможливо буде забезпечувати високу еколого-економічну ефективність використання земель у майбутньому (табл. 2).

2. Поширеність деградаційних процесів у ґрунтах України*

Тип деградації земель	Площа земель підданих впливу, млн га	% від загальної площі країни
Вітрова ерозія	13,3	22,0
Водна ерозія	19,4	32,1
Комплексна ерозія	2,1	3,4
Підкислення ґрунтів	10,7	17,7
Засолення ґрунтів	1,7	2,8
Осолонцювання ґрунтів	2,2	3,5
Зсуви	0,2	0,3
Забруднення ґрунтів	12,1	20,0
Підтоплення земель	7,2	12,0
Порушення земель	0,2	0,3

*Джерело: аналітичні дані Держгеокадастру України.

На сьогодні превалює така позиція: охорона земель державою – стосується земель державної власності, а щодо земель приватної власності – це справа приватних власників. Також не береться до уваги вимога ст. 1 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», якою передбачається «забезпечення екологічної безпеки, запобігання й ліквідація негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів» [5]. З позиції «великого бізнесу», сільське господарство часто розглядається як проект із короткотерміновими цілями, однією з яких є одержання максимуму доходу в поточних роках без стратегічних планів на майбутнє. Тому, раніше поширені підходи до охорони земель, які базувалися на централізованому плануванні та бюджетному фінансуванні ґрунтоохоронних заходів і суцільному землеустрої, в сучасних умовах уже не працюють. Необхідно створювати умови, коли на фінансування ґрунтоохоронних заходів спрямовуватиметься частина ренти, одержуваної агробізнесом при забезпеченні контролю держави за раціональністю використання земель і дотриманням ґрунтоохоронних обмежень у землекористуванні.

Незважаючи на незадовільний екологічний стан земель країни, відбувається скорочення фінансування протиерозійних та ґрунтоохоронних заходів. Протягом 2009–2014 років обсяг коштів державного бюджету на виконання робіт з охорони земель, порівняно з попередніми роками, скоротився майже у 20 раз. Зокрема, на 2012–2014 роках виділення коштів на проведення робіт зі збереження та відтворення земель, забезпечення їх раціонального використання у державному бюджеті не передбачалося, що практично унеможливило здійснення необхідних заходів.

Як відзначають фахівці, нині гостро стоїть питання будівництва (реконструкції) протиерозійних гідротехнічних споруд, а саме: валів-каналів

протяжністю 5,4 тис. км, площею 1005,4 га; валів-доріг – 0,3 тис. км; водоскидних споруд – 122 шт.; терасування схилів – 198 шт.; протиерозійних ставків – 176 шт.; берегоукріплень протяжністю 377,3 км, площею 0,12 га та інші [6, с.17].

Як позитивні результати здійснення земельної реформи в Україні слід відзначити ліквідацію безумовної державної монополії власності на земельні ресурси, формування системи платного землекористування, становлення різних форм володіння й користування землею [7, с. 42]. Разом з тим, період трансформаційних перетворень сільського господарства характеризується неоднозначними наслідками та еколого-економічними втратами для держави (табл. 3).

3. Екологічні та економічні наслідки реформування земельних відносин у сільському господарстві

Етап земельної реформи	Екологічні наслідки	Економічні наслідки
1. Скасування монополії держави на землю	<ul style="list-style-type: none"> • збільшення парцеляції земель; • розбалансування структури землекористувань; • практична відсутність фінансування землеохоронних заходів 	<ul style="list-style-type: none"> • втрата стійкості підприємств, що формують сільські території; • практичне знищення галузі тваринництва; • зниження ефективності с-г виробництва
2. Безкоштовна приватизація землі громадянами, реалізація прав власності	<ul style="list-style-type: none"> • порушення сівозмін, монокультура; • зниження родючості ґрунтів; • відсутність системних землеохоронних заходів з боку землекористувачів 	<ul style="list-style-type: none"> • зниження врожайності; • додаткові витрати на відновлення продуктивності земель; • зменшення обсягів державного фінансування на поліпшення земель
3. Введення плати за землю	<ul style="list-style-type: none"> • система оподаткування не стимулювала землекористувачів до раціонального використання землі 	<ul style="list-style-type: none"> • незадоволеність громадян розмірами і формою оплати за оренду земельної частки; • відсутність коштів для поліпшення угідь
4. Розмежування державної власності на землю	<ul style="list-style-type: none"> • відновлення системи екологічного нормування використання земель; • використання програмно-цільового методу регулювання відновлення деградованих угідь 	<ul style="list-style-type: none"> • високий попит на земельні ділянки

З метою ліквідації негативних екологічних та соціально-економічних наслідків, пов'язаних із перетвореннями в системі земельних відносин у сільському господарстві, необхідні широкомасштабні системні заходи.

Першочерговим заходом при сьогочасних еколого-економічних умовах має бути формування адаптивної моделі управління земельними ресурсами, що припускає ефективну систему екологічних та організаційно-управлінських функцій та включає виявлення проблемних питань, формування концепції та пропозицій щодо їх вирішення нормативно-правовими та організаційно-управлінськими методами.

Висновки і перспективи. Врахування екологічної складової в умовах сучасного землекористування України потребує вироблення чітких механізмів проведення цілеспрямованої державної політики за напрямками:

- запровадження державного контролю за проведенням заходів щодо збереження й відтворення родючості ґрунтів та економічного стимулювання власників землі, землекористувачів і орендарів земельних ділянок за підвищення родючості та поліпшення їх екологічного стану й санкції при погіршенні цих показників. Зокрема, у Франції законодавчо закріплено певну кількість обмежень, які визначені сільським, екологічним та урбаністичним Кодексами і стосуються вони не стільки землі, скільки права займатися агровиробництвом;

- проведення систематичних ґрунтових обстежень та моніторингу земель. Так, ст. 54 Закону України (від 19.06.2003 р. № 962-IV) «Про охорону земель» визначено, що суцільне ґрунтове обстеження має проводитися через кожні 20 років (останнє таке обстеження було проведено у 1983 р). Важливо забезпечити й постійний моніторинг земель, який би відображував реальний стан земель, оскільки агрохімічні обстеження мають обмежені можливості;

- формування інституту обмежень у землекористуванні, пов'язаному з охороною земель, та забезпечення екологічної збалансованості територій. З метою уникнення подрібнення земельних ділянок сільськогосподарського призначення під час їх успадкування, необхідне встановлення мінімального розміру такої ділянки, яка не підлягає поділу;

- створення міцного економічно активного середнього класу земле-власників, здатного раціонально та ефективно використовувати земельний потенціал;

- вжиття заходів щодо вилучення з інтенсивного використання деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених земель сільськогосподарського призначення, передбачивши фінансування цих робіт окремою статтею державного бюджету. Під час паювання можливість впорядкування і виділення орнонепридатних (деградованих) земель не було використано;

- поетапного відновлення й реконструкції протиерозійних гідротехнічних споруд і забезпечення сталого їх функціонування;

- проведення робіт зі створення системи полезахисних лісових смуг та інших захисних насаджень.

Усе це зумовлює необхідність проведення розумного коригування структури використання сільськогосподарських угідь з точки зору раціонального природокористування та потреб суспільства у сільськогосподарській продукції. У перспективі необхідна розробка гнучкої, науково обґрунтованої

системи землекористування адаптованої для кожної природно-кліматичної зони, сільськогосподарського підприємства і фермерського господарства, що відповідає інтересам усіх категорій землевласників і забезпечує високу продуктивність ріллі, збереження й відтворення родючості ґрунту. Держава в питаннях землекористування повинна виступати консолідатором земель та дієвим інструментом забезпечення стабільності й ефективності їх використання та гарантом стійкої соціально та екологічно спрямованої політики у сфері земельних відносин.

Список літератури

1. Офіційний веб-сайт Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру [Електронний ресурс]. – Режим доступу : land.gov.ua
2. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Стратегічні напрями розвитку земельних відносин у сільському господарстві на період до 2020 року / [Федоров М. М., Ходаківська О. В., Корчинська С. Г., Солов'яненко Н. А.]; за ред. Ю. О. Лупенка, М. М. Федорова. – К. : ІАЕ, 2012. – 58 с.
4. Національна доповідь про стан родючості ґрунтів України / [М. В. Присяжнюк, С. І. Мельник, В. А. Жилкін та ін.] // Посібник українського хлібороба : наук. практ. щорічник. – 2011. – С. 41–70.
5. Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>
6. Трансформація земельних відносин у сільському господарстві : аналітичний огляд / Ю. О. Лупенко, О. В. Ходаківська. – К. : ІАЕ, 2015. – 52 с.
7. Ступень М. Механізм економічного регулювання земельних відносин / М. Ступень, С. Рогач, І. Рій // Економіст. – К., 2015. – № 2 (340). – С. 42–43.

References

1. Oficijnyj veb-sajt Derzhavnoyi sluzhby` Ukrayiny` z pytan` geodeziyi, kartografiji ta kadastru [Elektronnyj resurs]. – Available at: land.gov.ua.
2. Oficijnyj veb-sajt Derzhavnoyi sluzhby` statystyky` Ukrayiny` [Elektronnyj resurs]. – Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Strategichni napryamy` rozvytku zemelnyx vidnosyn u silskomu gospodarstvi na period do 2020 roku (2012) / [Fedorov M. M., Hodakivska O. V., Korchynska S. G., Solovyanenko N. A.]; za red. Yu. O. Lupenka, M. M. Fedorova. – K. : IAE, 58 s.
4. Nacionalna dopovid` pro stan rodyuchosti gruntiv Ukrayiny` (2011) / M. V. Prisyazhnyuk, S. I. Melnyk, V. A. Zhylykin ta in. // Posibnyk ukrayinskogo hliboroba : nauk. prakt. Shhorichnyk, 41–70.
5. Oficijnyj portal Verxovnoyi Rady` Ukrayiny` [Elektronnyj resurs]. – Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>.
6. Transformaciya zemelnyx vidnosyn u silskomu gospodarstvi (analitchnyj oglyad) (2015) / Yu. O. Lupenko, O. V. Hodakivska. – K.: IAE, 52 s.
7. Stupen` M., Rogach S., Rij I. (2015). Mexanizm ekonomichnogo regulyuvannya zemelnyx vidnosyn / M. Stupen`, S. Rogach, I. Rij // Ekonomist. – K., 2 (340), 42–43.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ И ПОЧВОЗАЩИТНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

С. М. Рогач

Аннотация. Обоснована актуальность и важность решения проблемы сохранения, восстановления плодотворности и охраны земельных угодий в процессе дальнейших трансформаций земельных отношений. Соответственно, целью работы определен анализ состояния землепользования Украины, на основании которого – выявление и раскрытие сущности экологических и почвозащитных проблем, обоснование путей их решения.

Проанализировано состояние землепользования в Украине и установлено, что оно характеризуется высокой сельскохозяйственной освоенностью, распашкой земель, интенсивностью, экологической необоснованностью и практическим отсутствием финансирования природоохранных работ. Выявлены и проанализированы экологические и экономические последствия реформирования земельных отношений в аграрном секторе.

Предложена система приоритетных направлений и механизмов проведения целенаправленной государственной политики в сфере регулирования земельных отношений и землепользования, в основе которой положены требования экологической сбалансированности и потребностей социально-экономического развития страны. Обоснован вывод, что в перспективе необходима разработка гибкой, научно обоснованной системы землепользования для каждой природно-климатической зоны, сельскохозяйственного предприятия, фермерского хозяйства, которая отвечала бы интересам всех категорий землепользователей и обеспечивала бы высокую плодотворность пашни, сохранение и восстановление земельных угодий.

Ключевые слова: землепользование, реформирование земельных отношений, сельскохозяйственное производство, экологическое состояние земель, деградационные процессы в почвах, почвозащитные мероприятия, охрана земель, государственная политика

ENVIRONMENTAL AND SOIL PROTECTION PROBLEMS OF LAND USING IN UKRAINE

S. Rogach

Adstract. The urgency and importance of solving the problem of maintaining, restoring health and land fertility in further transformation of land relations have been proved in the article. The purpose of the article is analysis of the modern stage of Ukrainian land as the basis of the identification and disclosing of environmental and land protection problems and their solution.

The current stage of land using in Ukraine has been made, it is characterized by highly agricultural development, plowed land, intensity, environmental unsubstantiated and lack of environmental protection financing . Environmental and economic impacts of land reform in the agricultural sector has been detected and analyzed.

The system of priority directions and mechanisms of purposeful state policy in the sphere of land relations and land using, which is based on the requirements of ecological balance and the needs of social and economic development has been suggested. So the general conclusion is that we need to develop flexible, science-based system of land using for each climatic zone, agricultural enterprises and farms that would meet the interests of all categories of landowners and would ensure high productivity of arable land, preservation and reproduction of soil fertility.

Keywords: *land using, land reform, agricultural production, ecological stage of land, degradation processes of soil, soil-protecting measures, public lands, public policy*

УДК 339.172:338.433

РОЗВИТОК ОРГАНІЗОВАНОГО АГРАРНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

С. А. СТАСІНЕВИЧ,

кандидат економічних наук

**Національний університет біоресурсів
і природокористування України**

e-mail: Stasinevych@mail.ru

С. М. ВАЛЯВСЬКИЙ,

кандидат економічних наук

**Полтавський національний технічний університет
ім. Юрія Кондратюка**

e-mail: Valyvskiy@ukr.net

Анотація. *Нині гостро стоїть проблема створення в агропромисловому комплексі суцільного організованого ринку, тобто активації біржової діяльності для вільного обігу товарів шляхом організованої торгівлі на базі спотових та строкових контрактів в умовах рівноправного доступу учасників, добросовісної конкуренції, ціноутворення на основі співвідношення попиту й пропозиції.*

У статті подано результати аналізу проблем сучасного стану аграрного ринку України та пропозиції щодо ефективного подальшого його функціонування шляхом розвитку біржового сегменту.

У процесі дослідження та викладу матеріалів використано загальнонаукові та статистичні методи, зокрема метод порівняння, аналізу й синтезу, структуризації, графічний.